

k upoutání značného čtenářského zájmu, kdyby tomu nebránil neúměrně malý náklad díla. Velmi hodnotné jsou i obrazové přílohy, skoro vesměs dobové fotografie.

Knapova kniha je cenným příspěvkem k poznání naší divadelní minulosti. Svou materiálovou bohatostí i metodicky účelným zpracováním prospěje naší divadelní vědě při přípravě velkých dějin českého divadla, chystaných Čs. akademií věd.

Dušan Jeřábek

Anton Popovič, **Ruská literatura na Slovensku v letech 1863—1875** (SAV, Bratislava 1961, 151 stran).

Kniha mladého slovenského badatele Antona Popoviče je věnována slovensko-ruským literárním vztahům v období existence Matice slovenské. Výběr tohoto časového úseku není náhodný. Autor zachycuje období, kdy po porážce Bachova absolutismu nastává uvolnění i na Slovensku, jež se r. 1863 projevilo založením spolku Matica slovenská. I když se činnost Matice slovenské mohla rozvíjet jen po dobu dvanácti let (r. 1875 byla uherskými úřady zrušena), znamenala významnou etapu v národně uvědomovacím procesu Slovenska, především ve formování jeho poměru k ostatním slovanským národům.

Této problematice si Popovič všimá v kapitole *Slovenská idea a rusofilstvo slovenskej spoločnosti*. Uvádí ji stručným přehledem vývoje a formování vztahu slovenské společnosti k ostatním Slovanům od doby osvícenské po léta šedesátá. Za hlavní problematiku slovenské myšlenky v letech matičních označuje Popovič poměr Slovenska k polsko-ruskému antagonismu, jehož výrazem bylo polské povstání proti Rusku v letech 1863—1865. Na rozdíl od českých zemí, kde se v té době projevovaly zvláště u českých demokratů sympatie k potlačovanému polskému národu, převážovala na Slovensku tendence pruská, podporovaná především ze strany slovenských konzervativců, kteří byli v úzkých stycích s ruskými slavjanofily. Za jednu z výjimek označuje Popovič Palárikovu koncepci demokratického pojetí slovanské myšlenky, která ve slovenském prostředí nenašla pochopení, měla však úzký vztah k českým demokratickým vrstvám. Rozdílné stanovisko k rusko-polské otázce vyvolalo dokonce polemiku mezi Národními listy a Pešťbudínskými vědomostmi. Autor upozorňuje i na rozpory ve slovenské společnosti, kde se především v lidových vrstvách našla řada dobrovolníků, kteří šli pomáhat Polákům se zbraní v ruce. Na problematice vztahu k rusko-polskému sporu dokládá Popovič i rozdílnost v chápání slovanské myšlenky mezi liberálními a konzervativními kruhy na Slovensku. Zatím co liberální vrstvy zastávaly diferenciální stanovisko v pojetí mezislovanských vztahů v duchu českých demokratů a s obavami sledovaly panrusistickou politiku ruské vlády, stáli konzervativci na stanovisku integračním, podporovaném vírou v dobrého baťušku cara. V polsko-ruském sporu proto viděli dobrodružnou akci polské šlechty, která chce za pomoci Anglie oslabit Rusko a tím současně posilnit pozici Německa. Odsuzovali rovněž sblížení Poláků s Maďary a kolaborování polské emigrace s Turky, což považuje Popovič za největší překážku v kritickém zhodnocení celé situace.

Rozpory mezi slovanskými konzervativci a demokraty dokumentuje autor i na poměru k etnografické výstavě a slovanskému sjezdu v Moskvě r. 1867, jehož se zúčastnili neoficiálně zástupci konzervativní části slovenské inteligence. Ti také přijali za svůj kulturní program základní koncepci sjezdu — zásadu mezislovanské jednoty národní, kulturní i literární. Pokrokové vrstvy slovenské společnosti nepřipisovaly sjezdu zvláštní význam pro řešení slovanské otázky; účast slovenských konzervativců v Moskvě hodnotili společně s českými demokraty negativně. Rozpory ve slovenské společnosti se ještě prohloubily po vytvoření tzv. Nové školy r. 1868, která vystoupila s požadavkem politické rovnoprávnosti všech národností a která východisko vídeňského absolutismu viděla ve sblížení s Maďary, hlavně s demokratickými kruhy. Naproti tomu Stará škola svou nekritickou rusofilskou orientací nezměnila ani po tzv. rakousko-uherském vyrovnání r. 1867 a za svou hlavní koncepci pokládala nadále „slovanské sjednocení“. Představitelé Nové školy zastávali v poměru k Rusku mnohem kritičtější stanovisko — především carismus neidealizovali. Oni první také upozornili na příklad ruských revolučních demokratů. A. Popovič zvláště zdůrazňuje přínos Kevelův, který vystoupil kriticky proti reakční slavjanofilské politice konzervativců. Autor sleduje i vztah Nové školy k Čechům. Její představitelé např. kladně hodnotili kritický postoj Mladochěch k ruskému panslavismu, kritizovali však poměr Staročechů ke Slovákům, který se řídil podle jejich politiky s Maďary. Zvláště ostře vystupovala Nová škola proti tzv. „českému panslavismu“. Ze všech těchto okolností vyplývala jistá nedůvěra představitelů Mladé školy ke spolupráci nejen s Čechy, ale i se Slovany vůbec.

Popovič dále sleduje, jak zájem o slovanské problémy vyvolával i zintenzívnění mezislovanských styků. Hodnotí např. knižní výměnu Matice slovanské s ostatními slovanskými institucemi, sleduje slavistickou činnost různých spolků a všimá si také spolupráce mezi jednotlivými představiteli ruského a slovanského národa. Hodnotí rovněž význam cyrilometodějského milénia na Slovensku, který vidí jak v tom, že podpořilo národní uvědomění, tak v tom, že znovu upozornilo na nebezpečí slovanské nesvornosti. Za odraz zájmu o slovanskou myšlenku pokládá Popovič i rozvoj historické slavistiky, podporovaný vědeckými odbory Matice slovanské. Toto zdůrazňování dávné historie Slovanstva pomáhalo rovněž upevňovat slovenské národní povědomí. V rozvoji národního uvědomění na Slovensku vidí Popovič kladný smysl působení slovanské myšlenky v prvním období existence Matice slovanské.

V kapitole *Zájmem o ruský jazyk* sleduje autor, jak se na Slovensku vyvíjel vztah k ruštině. Snaží se zkoumat tuto problematiku v širších kulturněspolečenských a politických souvislostech. Všimá si proto i vztahu Slováků k akci Matice ilyrské v Záhřebě, která chtěla uvést v praxi myšlenku všeslovanského jazykového sjednocení. V názoru na volbu společného slovanského jazyka se však Slováci s Jihoslovany rozcházelí. Zatím co jihoslovanské časopisy navrhovaly neutrální staroslovenštinu, pokládali na Slovensku za nejvhodnější ruštinu, k čemuž se připojovaly i návrhy na všeslovanskou abecedu, vytvořenou na základě ruské „graždauky“. Snaha povýšit ruštinu na všeslovanský jazyk vyplývala také z vědomí blízké příbuznosti ruštiny a slovenštiny, jež byla v duchu Štúrově pokládána za střed slovanských jazyků. Touto tendencí byly ovlivněny i první ruské gramatiky na Slovensku, které se snažily dokázat blízkou příbuznost obou jazyků a stávající rozdíly postupně stírat rusifikací slovenštiny. Poněvadž slovenských gramatik ruštiny bylo málo, byly na Slovensku užívány a propagovány i české učebnice ruštiny, jež byly lepší než slovenské. Usilí zprostředkovat snadnější proniknutí ruštiny do slovanského prostředí se projevilo i v uplatňování azbuky ve slovenských časopisech Sokol a Orol. Byly tam jednak přetiskovány slovenské básně v azbuce, jednak ruské básně v originále někdy spolu s překladem, což mělo být rovněž dokladem blízkosti obou jazyků. Obdobné tendence jsou ostatně patrné i v českých zemích. Jako příklad je možno uvést Vynazalovu antologii Květozor z předních básníků slovanských (Brno 1885, nákl. J. Barviče), v níž vydavatel otiskuje básně v originále a neznámá slova vysvětluje pod čarou. Celá tato proruská tendence, jež se na Slovensku vytvořila, narážela na odpor ze strany Maďarů, což však mělo u Slováků za následek většinou ještě další utužení sympatií k ruskému jazyku. V pronikání ruštiny na Slovensko vidí Popovič klady i zápory. Znalost ruštiny umožňovala snadnější recepci ruské literatury na Slovensku. Pod bezprostředním vlivem ruštiny obohacovaly se i výrazové možnosti slovenštiny. Nebezpečí spočívalo v mechanickém přizpůsobování slovenštiny ruštině.

Po těchto úvodních kapitolách přistupuje Popovič k vlastní problematice — sledování slovensko-ruských literárních vztahů. Všimá si jednak otázky, jakým způsobem pronikala ruská poezie a próza na Slovensko, jednak problematiky překladatelské. Dramatu věnuje zvláštní kapitolku, nazvanou *K ohlasu ruskej dramatickej tvorby*. Problém slovensko-ruských literárních vztahů sleduje Popovič správně v kontextu s vývojem slovenské literatury a společenských i kulturních podmínek na Slovensku; současně jej posuzuje i z hlediska tvárných postupů. Sedesátá a sedmdesátá léta charakterizuje jako přechodné období ve vývoji slovenské literatury, kdy se zvláště silně počal projevovat zájem o cizí literatury, což podmínilo i rozvoj překladatelství. Autor se především snaží zodpovědět otázku, jaký byl rozsah a míra vědomosti o literárním vývoji ruské literatury na Slovensku. Za hlavní pramen v tomto směru označuje slovenské beletristické časopisy Sokol a Orol, jejichž informace však byly velmi kusé a vesměs přejímané z druhé ruky. Velmi nepatrné byly zastoupeny větší studie o ruské literatuře, při čemž vesměs nešlo o práce původní. Popovič opravuje Brtáňovu hodnocení Hečkovy stati Slovenskí básníci a dokazuje, že jde pouze o poslovenštění úryvků hesel z Riegrova Naučného slovníku. Podobné informace o ruské literatuře, přejaté z českých pramenů, nachází Popovič i jinde. Poznávání ruské literatury na Slovensku snaží se Popovič sledovat ve vývoji. Počátky pronikání ruské literatury na Slovensko vidí v období štúrovském, kdy se na Slovensku objevují první ojedinělé překlady Karamzina, Džřavina a Puškina, z nichž nejoblíbenější byli první dva. V tzv. matičném období, kdy ve slovenské literatuře nastává zřetelný přechod od romantismu k realismu, byly zvláště hojně překládány Krylovovy bajky. Popovič se zamýšlí nad zajímavým faktem, proč se bajka — typický druh klasicismu — objevuje na Slovensku až v šedesátých letech 19. století. Příčinu sledává v tom, že slovenská literatura na samém vrcholu vývoje romantismu objevovala v bajce pro její realistické jádro nové výrazové možnosti. Zde tedy nacházely oporu rodící se realistické tendence slovenské poezie. Vítána byla ovšem i alegoričnost bajky, již bylo možno využít ke společenské kritice. Proto se překladatel Krylovových bajek B. Nosák snažil bajky aktualizovat a aplikovat na

současné poměry na Slovensku. Lokalizoval bajky často do Uher a podobně přizpůsoboval i děj. S mnohem menším úspěchem než bajky Krylovovy setkaly se první původní bajky J. Záborského, jež vyšly souborně tiskem rovněž pozdě — až v sedmdesátých letech 19. století. Příčinou jejich malé popularity byla nižší umělecká úroveň. Z dalších básníků, kteří na Slovensko pronikali již od doby obrozenské, uvádí Popovič A. S. Puškina a slavjanofila A. S. Chomjakova. Ve srovnání s českým prostředím se Puškinovo dílo setkalo na Slovensku s mnohem menším úspěchem, a také bylo méně překládáno. Rovněž hodnocení Puškinova díla se dostávalo na Slovensko hlavně prostřednictvím českých časopisů. Stejně tak předpokládá Popovič české prostřednictví i při poznávání Puškinovy tvorby. S větším zájmem přijímala Puškinovo dílo mladá generace. Zvláště byla oblíbena Puškinova básně Klevetikám Rossii. V souvislosti s politickou situací na Slovensku byla mnohem populárnější slovensky orientovaná politická poezie A. S. Chomjakova, jež byla také více překládána. V tomto směru se tedy liší poměry na Slovensku a v Čechách, kde byl Chomjakov sice také znám a překládán, avšak mnohem méně než na Slovensku, kde byla jeho tvorba přijímána jako posila slovenského a národního povědomí. Ostatní básníci byli na Slovensku málo známi. Jako jedinou výjimku uvádí Popovič Hviezdoslavovo zaujetí poezií N. A. Někrasova, které spojuje s počátky pronikání realistické literatury na Slovensko.

Problematice překladu ruského verše věnuje Popovič samostatnou kapitolku. Má v tomto směru mnohem snazší práci než badatelé, studující vývoj českého překladatelství. Jak sám podotýká, začaly se první systematictější překlady z cizích literatur objevovat na Slovensku až v šedesátých letech. S tím souvisí i ta okolnost, že se slovenští překladatelé té doby nelišili nijak podstatně svým pojetím překladu a překládali často současně z několika literatur. Velmi silně působila na Slovensku tradice českého překladatelství, které mělo v té době už vypracované metody. Slovenští překladatelé se většinou spokojovali s doslovným přepisem originálu do slovenštiny, při čemž si často vypomáhali překlady z druhé ruky, především z jazykově blízké češtiny. Souviselo to s přezíravým poměrem k překladu, který nebyl považován za uměleckou činnost. Převládalo totiž přesvědčení, že v překladu nelze vyjádřit všechny vlastnosti originálu. Velkou překážkou překládání ruského verše do slovenštiny byla také rozdílnost prozodická. Ve slovenské poezii se v té době užívalo prozodie sylabické; většina překladatelů zachovávala pouze stejný počet slabik a nepřihlížela k rozložení slovního přízvuku v ruském verši. Tuto stránku opomíjí ve svých překladech i Andrej Sládkovič, jehož překladatelskou metodu označuje Popovič za „formalistickou“. Rozdíl v rozložení slovních přízvuků mezi originálem a Sládkovičovým překladem ilustruje autor přehlednými tabulkami. Přizpůsobování ruského originálu slovenskému versifikačnímu úzu dokládá Popovič i na příkladech jiných slovenských překladatelů: Jána Botta, B. Mosáka a Jána Kalinčiaka. Dodržování isosylabismu jde dokonce tak daleko, že např. B. Nosák usiluje o zachování stejného počtu slabik i při překládání tzv. volného verše Krylovových bajek, pro něž je typický kolísavý počet slabik. S tím rovněž souvisí rozšiřování počtu veršů proti originálu a členění veršů souvislého textu originálu do strof. Za společné rysy všech překladů z té doby označuje Popovič prozodii sylabickou, dodržování shodného rytmického vzorce a rytmicko-syntaktický paralelismus. Zásady sylabotonické prozodie počal do slovenské literatury uvádět až v sedmdesátých letech 19. stol. A. Sytnianský, který si kladal za úkol důsledně dodržovat rytmickou stránku originálu. A. Popovič tedy posuzuje slovenské překlady ruské poezie především z hlediska rytmického. I když jde nepochybně o otázku zásadního významu, nevyčerpává to zdaleka celou problematiku. Popovič to ostatně vyjádřil už v názvu kapitoly K problematice překladů ruského verše. Problém překládání ruského verše do slovenštiny bylo by třeba zkoumat mnohem podrobněji jak po stránce obsahové, tak formální, zvláště proto, že jde o oblast ve slovenské literární vědě málo probádanou.

Ruské próze věnuje Popovič rovněž dvě kapitoly. V první z nich sleduje obdobně jako v případě ruské poezie pronikání ruské prózy na Slovensko. První náhodné překlady ruských druhofadých prozaiků byly uveřejněny ve Štúrových časopisech. Zvýšený zájem o ruskou literaturu v letech matičních připisuje Popovič vlivu českých časopisů, což se také projevilo ve výběru slavjanofilsky orientovaných autorů, kteří konvenovali českým rusofilům. Na Slovensko se však tyto překlady dostávaly až v době, kdy již v Čechách ztrácely svou popularitu ve prospěch ruské realistické literatury. Autor nalézá shodné rysy mezi literaturou překládanou a původní jak po stránce tematické, tak tvarové. Snaží se vysvětlit tento fakt z hlediska vývoje literárních druhů. Dokládá to na příkladech slovenské historické prózy, která v té době ještě nedozrála v plnokrevný literární tvar. Ve výběru překladů historické prózy vidí Popovič reakci na problematiku rusko-polského antagonismu. Upozorňuje na patrnou snahu zmírňovat mezislovanské napětí převáděním pozornosti k problematice slovansko-německé. K okolnostem, ovlivňujícím výběr překládané literatury přičítá Popovič i požadavky čtenářů vesměs z měš-

fanského prostředí, což určovalo tematický výběr i uměleckou hodnotu, nepřevyšující úroveň lidové četby. Značně složitý byl na Slovensku vztah k ruskému realismu. V šedesátých letech objevují se první překlady Puškinových Pověstí Bělkina (Panička-sedlička a Chumelica) a téměř současně i některých Turgeněvových povídek, což je ve srovnání se situací v Čechách reakce poněkud opožděná. Rezervovaný postoj slovenských čtenářů k Turgeněvovu dílu vysvětluje Popovič odlišností společenskou i kulturní. Úspěchu dobyly především exkluzivní Turgeněvovy povídky. Byly sice přeloženy i Lovcovy zápisky, byly však přijaty s nepochopením. Informace o Turgeněvově díle se na Slovensko dostaly prostřednictvím německé literární vědy. Oblíben byl na Slovensku N. V. Gogol, jehož dílo sem proniklo českým prostřednictvím. Zajímavý byl na Slovensku ohlas Gončarovova díla, které se stalo známé prostřednictvím typu Oblomova. Popularita Oblomova se však šířila spíše ústním podáním než znalostí románu. I v tomto případě šlo o informaci, zprostředkovanou českou literární vědou. Je to fakt zvláště zajímavý, protože z Gončarovova díla nebylo na Slovensku nic přeloženo. Z Lermontovova prozaického díla přitahovaly slovenského čtenáře svou exotikou především motivy kavkazské, pro něž byl oblíben Hrdina naší doby. Na Slovensko se však dostává v šedesátých letech českým prostřednictvím jen úryvek románu — povídka Tamaš v Zorovitově překladu, uveřejněném v časopise Lumír.

Kromě prostřednictví české literatury, jehož si Popovič všímá na mnoha místech, zamýšlí se autor i nad otázkou, jak dalece pomáhala v pronikání ruské literatury na Slovensko maďarská literatura, kde v té době byla přeložena díla předních ruských realistů. Popovič konstatuje, že maďarské překlady nebyly sice přímou předlohou slovenských překladatelů jako překlady české, mohly však být čteny slovenskou inteligencí, hovořící maďarsky. Obdobně jako si Popovič všímá podílu českého a maďarského prostřednictví na poznávání ruské literatury na Slovensku, stála by za bližší prozkoumání i otázka německého prostřednictví, na což Popovič na několika místech naráží. I když by se samozřejmě našlo daleko více dokladů v poměru k českým zemím, bylo by nepochybně zajímavé všimnout si této problematiky i na Slovensku. Vždyť např. některé Puškinovy epigramy byly překládány do češtiny teprve prostřednictvím německých vydání, poněvadž v Rusku nebyly propuštěny carskou censurou. Jako příklad je možno uvést známé lipské vydání Puškinových epigramů (*Собрание стихотворений Пушкина, Рылеева, Лермонтова и др. лучших авторов*, Leipzig 1858), z něhož čerpal neznámý překladatel epigramů, uveřejněných v časopise Lumír 1873, a později také překladatel Fr. Tábořský.

V kapitole *Překladatelské metody v próze* dokládá Popovič na řadě ukázek nenáročný způsob poslovenšťování ruské prózy, při němž si většina slovenských překladatelů vypomáhala cizími předlohami, především českými překlady. Příčinu tohoto nenáročného přístupu k překladu spatřuje Popovič opět v názoru na překladatelskou činnost, jež byla pokládána za mechanickou práci. Na příkladě překlada Puškinových Pověstí Bělkina ukazuje Popovič, že princip doslovného překladu byl běžný i tehdy, když se překládalo z originálu. Mylně však uvádí, že Pověsti Bělkina byly do češtiny přeloženy později než do slovenštiny, čímž vylučuje možnost českého prostřednictví. V bibliografii *Puškin v české literatuře* (sborník *Puškin u nás*, Orbis a Svět sovětů, Praha 1949) můžeme se však přesvědčit, že jedna z povídek, Slečna selským děvčetem, byla přeložena již r. 1855 K. Věneckým v Lumíru a po druhé r. 1861 A. Durdíkem pod názvem Slechtična-vesničanska rovněž v Lumíru, zatímco Postojanov svůj překlad uveřejnil v Sokole až r. 1864. Prvenství má tedy ve slovenštině pouze povídka Metěl (ve slovenském překladu Chumelica). Za nejúspěšnějšího překladatele ruské prózy v tomto období pokládá Popovič Bohuslava Nosáka-Nezabudova, kterému se podařilo zvládnout i tak obtížný překlad, jako jsou Gogolovy Večery na chutore. Realistické tendence v jeho překladech spatřuje především ve snaze přiblížit se k hovorovému jazyku.

Recepti ruské literatury na Slovensku dokresluje Popovič kapitolou, věnovanou ohlasu ruské dramatické tvorby. Podobně jako v próze převládá i v dramate matičních let tematika historická. Z oblasti ruských dějin byly zpracovány především dva úseky: 1. Lžidimitriovské údobí na přelomu 16. a 17. století, jež bylo dramaticky ztvárněno Jonášem Záborským v cyklu Lžidimitriády a Jánem Palárikem ve hře Dimitrij Samozvanec; 2. vnitřní rozbroje v Rusku za panování Svjatoslavič v 10. století. Tohoto tématu užil Peter Kellner-Hostinský v dramatu Svjatoslavič. Popovič tato dramata posuzuje z hlediska literárněhistorického. Ve výběru tematiky z ruských dějin vidí ohlas soudobého zájmu o slovanskou myšlenku, především o rusko-polský spor, který byl takto podrobován nepřímé kritice. Po stránce tvaroslovné však nenachází v uvedených dramatech žádný pokrok, což si uvědomovala i soudobá kritika a což potvrzuje i skutečnost, že žádná z her se nedostala na scénu. Z přímých překladů ruských dramát do slovenštiny uvádí Popovič Gogolova Revizora v literární adaptaci Mikuláše St. Ferienciáka, který se setkal s naprostým neúspěchem. Příčinu toho hledá Popovič jednak v násilné

snaze přizpůsobit Gogolovo drama slovenským poměrům, což narušilo ideový záměr díla i jeho formální vyváženost, jednak ve slabém provedení dramatu na ohotnické scéně, a hlavně v nepochopení ze strany maloměstského obecnstva. V rukopise zůstal i Nosákův překlad Krylovovy komedie Urok dočkam (ve slovenském překladu Dobrá lekcia). Nosákovu adaptaci pokládá autor za zdařilejší. Ve výběru hry v údobí klasicismu vidí Popovič snahu kompenzovat nedostatky původní dramatické produkce. Obraz slovenského překladatelství z ruské dramatiky doplňuje ještě Leškův prozaický překlad Gribojedovova dramatu Gore ot uma, které je druhým překladem ve slovenských literaturách (po překladě polském z r. 1831). Nebyl to však překlad zdařilý; nebyl úspěšný u čtenářů a nedostal se na scéně.

Při konečném hodnocení podílů ruské literatury na utváření slovenské realistické literatury zdůrazňuje Popovič, že celou situaci ovlivnilo více činitelů, přesto však přiznává ruské literatuře kladnou úlohu.

Přestože práce A. Popoviče je věnována poměrně krátkému časovému úseku, přináší řadu zajímavých podnětů. Poněvadž jde o práci syntetickou, není samozřejmě možné, aby vyčerpávala celou látku, čemuž ostatně brání i torzovitost dosavadního průzkumu v oblasti slovensko-ruských i česko-ruských literárních a kulturních vztahů. Jak ostatně uvádí Popovič v úvodní kapitole své práce, není literatura k této problematice příliš rozsáhlá a možno dodat ani systematická. Přípravovaným syntetickým pracím širšího rozsahu by mělo předcházet podrobné materiálové studium jak časopiseckého, tak archivního materiálu. Po této stránce Popovič svůj úkol nepochybně splnil, i když to samozřejmě nevylučuje další podrobnější průzkum tohoto údobí slovensko-ruských literárních vztahů. Ke kladům jeho práce patří i ta okolnost, že se autor neomezoval jenom na slovenské prostředí, že svůj obraz slovenských literárních poměrů doplňoval srovnáváním především s prostředím českým. Podobně jako si všimá dalších bezprostředních slovenských sousedů — Maďarů, bylo by třeba přihlídnout i k problému, jak dalece na Slovensku působilo prostřednictvím německé, čehož se Popovič dotýká jen letmo a náhodně. Podrobnějšího zkoumání by si zasloužila také problematika překladatelská, zvláště překládání ruského verše, jež není na Slovensku dosud systematicky zpracováno.

Po stránce metodologické navazuje Popovič na práce F. Wollmana, od něhož se učí i syntetickému zpracování dané problematiky. Vzhledem k malé propracovanosti dějin slovensko-ruských literárních i kulturních vztahů, kde prozatím převládají především práce monografického charakteru, je studie A. Popoviče cenným přínosem pro slovenskou literární vědu.

Danuše Kšicová

A. S. Bušmin, **Satira Saltykova-Ščedrina** (Izd. AN SSSR, Moskva—Leningrad 1959, 643 stran).

Bušmin ve své knize, věnované převážně Ščedrinově umělecké metodě, navazuje na výsledky práce svých předchůdců (Makašina, Elsberga, Pokusajeva, Kirpotina) propracovává a domýšlí jejich podněty. Je to kniha svého druhu ojedinělá, neboť autorovi se podařilo udržet zdravou rovnováhu mezi činiteli společenskohistorickým, filosofickým i estetickým a demonstrovat na Ščedrinově díle vzájemnou podmíněnost obsahu a formy.

Recenzovaná práce má dvě části. První je věnována vývoji, obohacování a zpřesňování filosofickoestetických názorů satirika v souvislosti s vývojem, obohacováním a krystalizací uměleckých forem. Druhá část obsahuje zohlednění získaných závěrů a určení hlavních principů Ščedrinova realismu. Ve Ščedrinově tvorbě vidí Bušmin sedm základních etap, z nichž každá následující je umocněním výsledků etap předcházejících. Předmětem Bušminovy pozornosti nejsou všechna díla daného období, nýbrž jen díla charakteristická, v nichž je již předznamenán další ideový i formální vývoj. Tak např. v první etapě Ščedrinovy tvorby soustřeďuje se hdatel na Gubernské obrázky. Satiry v próze a Náš veřejný život. Přitom opomíjí Protiklady, Zamotanou záležitost a Nevinné povídky, které nemají podle jeho názoru určující význam pro utváření Ščedrinova uměleckého slohu. Beletrie i publicistika jsou tu rovnocenným předmětem zkoumání. Jejich vzájemná podmíněnost je sledována v průběhu celého spisovatelova vývoje. To je nesporným kladem monografie.

Pozoruhodná je Bušminova snaha postihnout rozdílnost Ščedrinova slohu v jednotlivých obdobích, proměnlivost jeho literárních druhů, tvárných prostředků i jazyka. Vycházeje z prací Pokusajevových, ukazuje Bušmin Ščedrina nejen jako mistra společenské satiry,